

A HÁBORÚ TÁRSADALMI-GAZDASÁGI HATÁSAINAK VIZSGÁLATA A KÁRPÁTALJAI KISTÉRSÉGI ÖNKORMÁNYZATOK VONATKOZÁSÁBAN

ANALYSIS OF THE SOCIO-ECONOMIC IMPACT OF THE WAR ON LOCAL GOVERNMENTS IN TRANSCARPATHIA

Pataki Gábor¹

¹ Debrecen Egyetem, Ihrig Károly Doktori Iskola, ² II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Kulcsszavak:

Kárpátalja, háború
önkormányzatok
lakossági felmérés
gazdaság
társadalom

Keywords:

Transcarpathia
conomy
war
local government
population survey
society.

Összefoglalás

Az orosz-ukrán háború 2022 óta kiemelt figyelmet kap a mindennapokban és tudományos kutatások tekintetében is. Magyar szempontból jelnetős hatást gyakorolt a nemzetgazdaság számára, de olyan értelemben is fontos figyelemmel kísérni, hogy a Kárpátalján élő őshonos magyarság számára a létét meghatározó társadalmi-gazdasági hatások indultak el. Az elemzés lehetősége igen szerteágazó, jelen tanulmány viszont összeköti a háború hatásvizsgálatát az elmúlt években létrejött ún. kistérségek és az ott élő lakosság vizsgálatával.

Első körben szakirodalmi kutatás keretében bemutatom általánosságban a háborúk társadalmi-gazdasági hatásait, majd egy empirikus kutatási sorozat mintáját vizsgálva elemzem a Kárpátalja határmentén elterülő három kistérség helyzetét 2021-2023 közötti időszakban.

A kutatás eredményeként megállapítható, hogy az önkormányzati csoportosulások közötti eltérések nem csak a gazdasági erejük, demográfiai kereteik és egyéb társadalmi tényezők hatására áll fenn, hanem jelentős különbségek vannak annak függvényében is, hogy a háború előtt, közvetlenül a kitörése után, vagy pedig másfél évvel később vizsgáltuk. Ebből az következik, hogy mérhető a társadalomban a háborús kimerülés mind gazdaságilag, mind lélektani, jövőbe vetett remény vonatkozásában. Ezért lenne fontos, hogy minél hamarabb az újjáépítés lehetősége álljon fent a háború degradáló állapotához képest.

Abstract

Since 2022, the Russian-Ukrainian war has been a major focus of everyday life and scientific research. From a Hungarian perspective, it has had a significant impact on the national economy. However, it is also important to monitor the socio-economic effects on the indigenous Hungarians living in Transcarpathia, which have profoundly affected their existence. The scope for analysis is wide, but the present study combines an analysis of the impact of the war with an examination of the so-called "small regions" that have been created in recent years and the population living there.

First, I will present a literature review on the socio-economic impacts of war in general. Then, using a sample of empirical research, I will analyze the situation of three small regions along the border of Transcarpathia in the period 2021-2023.

As a result of the research, it can be concluded that the differences between the local government groupings are not only influenced by their economic strength, demographic framework, and other social factors, but also by the timing of the study - whether it was conducted before the war, immediately after its outbreak, or a year and a half later. It follows that there is a measure of war exhaustion in society, both economically and psychologically, affecting hope for the future. Therefore, it would be important to have the possibility of reconstruction as soon as possible after the degrading state of war.

1. Bevezetés

Az alábbi tanulmány betekintést ad az orosz-ukrán háború gazdasági hatásaiba Kárpátalja vonatkozásában. Az elemzés fókuszában azok az önkormányzatok állnak, melyek a 2020-ban létrejövő új közigazgatási egységekként létrejövő ún. kistérségek formájában egy-egy településcsokrot jelent, s ezek közül is 3 ilyen egyesült területi egységet („OTG” ukrán megnevezésben), melyek közös jellemzője, hogy a magyar-ukrán határmentén fekszenek, zömében, vagy jelentős számban nagy arányú magyar őshonos lakosság lakja. Eltérő viszont abból a szempontból, hogy van városi, nagyközségi és falusi jellegű kistérség, van olyan, ahol a háború előtti időszakban 90 % fölött volt a magyarok aránya, s olyan is, ahol csupán 50-60 %. Viszont, amiben a leginkább eltér a három településcsokor – tehát a Beregszászi, Tiszaújlaki és a Kaszonyi Kistérségek – az az, hogy eltérő időszakban történt a kérdőíves kutatás. Leghamarabb, a kaszonyi, esetében már a járvány lecsengése után, de még a háború előtt (2021 nyarán). Másodsor a tiszaújlaki körzet, melynek kutatási ablaka a háború kitörése utáni hónapokban volt. A harmadik mintavétel pedig a beregszászi, mely 2023 koraószén valósult meg. Ez a kornológiai adottság egy olyan turbulens időszakban, mint az elmúlt évek nem teszik lehetővé, hogy a kistérségeket egymáshoz viszonyítsam, azonban lehetőséget teremt olyan tudományos vizsgálatra, hogy megnézzük, milyen hatásokat váltott ki a háború Kárpátalja magyarlakta vidékén társadalmi és gazdasági vonatkozásban.

Mivel az elemzés elméleti fókusza a háború gazdasági hatása, ezért szakirodalmi áttekintésként bemutatom a háborúk társadalmi-gazdasági hatásait általánosságban, majd pedig konkrétan az orosz-ukrán háború kapcsán Ukrajna, az EU és részben Oroszország viszonylatában.

Ezt követően bemutatom a kérdőíves kutatássorozat eredményét, egy olyan összehasonlító vizsgálat segítségével, melyben folyamatosan összemérem a három kistérség eredményeit. Az adatok a lakossági felméréseken alapul, tehát az itt élők jövedelmi helyzetét, a településeik fejlődését, valamint jövőbe vetett bizalmát mutatja be.

A kutatást ki lehetne terjeszteni dokumentum-elemzésen, az önkormányzatok gazdálkodásán keresztül szélesebb spektrumba, ami lehetőséget ad a jelen tanulmány eredményeinek továbbvitelére.

2. A háború társadalmi-gazdasági hatásainak vizsgálata

A háborús konfliktusok kiváltó okait a társadalom, közhiedelem leggyakrabban gazdasági, üzleti összefüggésbe helyezi és hatalmi, gazdasági érdekek mentén azonosítja. Bár ez túlzó általánosításnak vélem, mivel a polgárháborúk, vallási háborúk, hosszú időszakon átívelő szomszédosági, nemzetiségi konfliktusok gyakran felülírják a gazdasági racionalitást, s igazából anélkül zárják le, vagy fagyasszák be a konfliktus, hogy igazából valamelyik félnek is haszna lenne belőle.

A vizsgálatom alá vont orosz-ukrán konfliktus esetében is jelentkezik a geopolitikai tényezők realitása, valamint nemzettársak kvázi „megvédésé” indoklás (ahogy ezt az orosz fél kommunikálja az Ukrajnában élő oroszok vonatkozásában). Viszont a legtöbb elemző gazdasági előnyöket is felsorol, főleg nyugat (elsősorban az USA) és részben Oroszország vonatkozásában.

Viszont, ahogy a következő alfejezetekben bemutatom, abszolút gazdasági, társadalmi vesztesége van Ukrajnának, majd Oroszországnak, illetve egyértelműen azonosítható a negatív gazdasági hatás Európa országai vonatkozásában is.

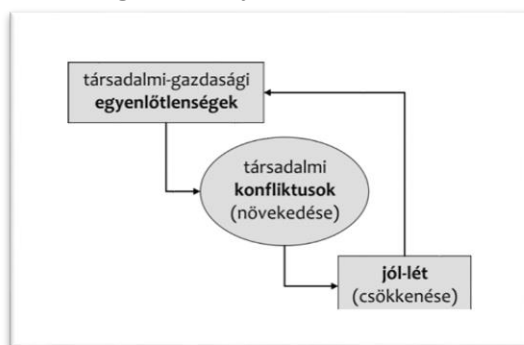
2.1. A háborús konfliktusok hatásainak általános vizsgálata nemzetközi kitekintéssel

Először vizsgáljuk meg, hogy a különböző szakirodalmi értékelések milyen kontextusba helyezik általánosságban a háborúkat.

Csizmadia (2014) az alábbi meghatározást írja: „A konfliktusok átszövik társas életünk minden szegmensét, folyamatát és mechanizmusát, alapvető összefüggéseket mutatnak a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségekkel és a jól-lét dimenzióival. Amennyiben empirikusan megragadhatóvá szeretnénk tenni a kérdéskört, követni kell ezt a beolvadási, felolvadási folyamatot, és a társas viszonyok különböző formáiban kell rákérdeznünk a konfliktusok jelenlétére és hatására. Ez viszont egy összetett tipológiát igényel.”[3]

Sears (2008) determinisztikusnak értékeli a társadalmi egyenlőtlenségekből fakadó konfliktusok megjelenését. Hasonlóan Stephen K. Sanderson munkájában is (2007, 662.) is arra a következtetésre jut, hogy „a konfliktus vagy a harc a társadalmi élet esszenciája, lényegi alkotóelem, mivel olyan egyének és csoportok között alakul ki, amelyeknek eltérő az érdekük, és/vagy szűkös erőforrásokért versengenek egymással.” Tehát a gazdasági erőforrásokért való küzdelem határozza meg [15, 34-36.].

A fenti elméleti állításokat vizsgálta tovább Csizmadia tanulmánya egy empirikus kvantitatív kutatás segítségével, melynek összefoglaló ábrája látható (1. ábra).

1. ábra: Társadalmi konfliktusok kérdéseinek összefüggési rendszere. Forrás: [3]

Az elemzés következtetése tehát az, hogy a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek fokozódása társadalmi konfliktusokhoz vezet, ami tovább csökkenti a jólétet, s ez tovább fokozza az egyenlőtlenségeket. Ez egy „ördögi” körként, mint egy lefelé mutató spirál teheti tönkre az adott társadalmat, indíthat el akár fegyveres konfliktusokat.

Az egyes elméleti megközelítések mentén is érdemes megvizsgálni a katonai konfliktusok gazdasági hatásait. „A realista iskola szerint a konfliktus oka a hatalomért folytatott harc, amely az emberi természet része, így a konfliktusokat nem lehet megszüntetni, azok intenzitása és gyakorisága azonban befolyásolható jó egyensúlyozási politikával és strukturális fékek beépítésével. A liberális irányzat álláspontja, amely Emmanuel Kant alapján az emberek közötti béke alapvetően nem egy természetes állapot, erre sokkal inkább az ellenségeskedés jellemző. A liberális meglátás szerint a konfliktusok gazdasági fejlődéssel kerülhetőek el, így például piacgazdaság létrehozásával, kereskedelmi liberalizációval, továbbá az államok közötti interdependencia fokozásával. A konstruktivista elmélet szerint a szereplők teszik a rendszert konfliktusossá a saját szociális konstrukcióikon keresztül. Ebből következik, hogy a konfliktusok a szociális konstrukciók eredményei és ezen keresztül szüntethetőek meg. Megelőzéshez ez az irányzat a korai előrejelzést és a diszkurzív konfliktuskezelést tekinti lehetséges megoldásnak” [9].

Fontos különbséget tenni a háború hatásai kapcsán aszerint, hogy milyen elhúzódása van az adott konfliktusnak. Napjainkban és történelmileg is láthatunk un. „villám-háborúkat”, valamint vannak több évig, akár évszázadig tartó háborús helyzetet. Ha nem is egyenlő intenzitással érezteti

a gazdasági hatását az évek folyamán (mivel van egyfajta gazdasági alkalmazkodás), de mindenképpen kummulálódik az adott ország számára az elhúzódó konfliktus káros hatása.

További befolyásoló szempont, hogy milyen nagy a földrajzi kiterjedése. Eszerint lehet akár egy városon belüli konfliktustól elindulva, polgárháborúval folytatva, két állami elszigetelt konfliktusán keresztül eljutni egy makrorégiós konfliktusig, s akár a világháborúig. Minél kiterjedtebb adódik logikusan és a történelmi tapasztalatok alapján is, hogy annál több gazdasági és társadalmi hátránnyal jár a konfliktus.

2.2. Az orosz-ukrán háború társadalmi-gazdasági hatásainak bemutatása

Ukrajna gazdasági és politikai helyzete általánosságban szinte mindenki számára ismert, akik valamilyen szinten érdeklődnek a geopolitika iránt, ugyanis 2022 előtt is már sokszor szóltak a hírek az országról, viszont február 24-e után a jelentős számú mindennapi sajtóhír foglalkozott azzal a központi hírral, hogy Oroszország megtámadta Ukrajnát.

Az ország geopolitikai jelentősége mindig is meghatározó volt, akár a keleti, akár a nyugati blokk esetében komoly gazdasági, politikai érdekek húzódtak meg a mögött, hogy Európa második legnagyobb területű országa az adott nagyhatalmi érdekszféra hatókörében legyen, maradjon, vagy éppen kerüljön. Ez a folyamat 2014-ben gyorsult fel, amikor is a majdani-forradalom hatására az akkori oroszbarát Janukovics kormány ellen puccsra került sor, s átvette a hatalmat a nyugat-barát ideiglenes kormány. Erre válaszul Oroszország annektálta a Krim-félszigetet, majd pedig a donyecki szakadár köztársaságok kezdtek az országon belüli fegyveres konfliktusba (ekkor még Oroszország csendes támogatásával).

Fontos megjegyezni, hogy a legtöbb elemzés, ami háború következményeit boncolgatja, aláhúzza, hogy a háború az érintett feleken túl leginkább az európai gazdaságra hat [12] [10]. Természetesen a nemzetközi gazdaság fejlődését összességében is jelentősen gátolja az orosz-ukrajnai konfliktus okozta reálgazdasági és pénzügyi zavarok. A militarizált konfliktusok és háborúk a múltban kimutatták, hogy óriási hatást gyakoroltak a regionális és globális gazdaságokra [8]. A geopolitikai kockázatok jelentős negatív hatással vannak az olajárak meghatározásának folyamatára [1] [11]. A magasabb olajárak például az Öböl-háború miatt emelkedtek 1990-ben. Az invázió után az olaj ára a júliusi hordónkénti 21 dollárról október közepére 46 dollárra emelkedett [7]. A geopolitikai kockázatokat az IMF a gazdasági jólétet fenyegető geopolitikai tényezőként ismeri el [13], és a kifejezés az államok közötti feszültségekre vagy háborúkra utal, amelyek hatással vannak a nemzetközi kapcsolatokra, és a tágabb fogalom tovább magában foglalja az ilyen konfliktusok eszkalációjából eredő kockázatokat is [2].

Az IW (Institut der deutschen Wirtschaft Köln e. V.) gazdaságkutató intézet becslése szerint a fejlett gazdaságok kibocsátása 2022-ben nagyjából 1100 milliárd dollárral maradt el az előző évi, orosz-ukrán háborús konfliktus előtti időszakitól. A feltörekvő és a fejlődő országok gazdaságában pedig 550 milliárd dollár körül lehetett a kiesés [4]. Világszerte számos vállalatnál okozott „termelési sokkot” az energiaellátás bizonytalanságát és az energia árának emelkedését jelentő energiaválság révén. Ez a válság nemcsak vállalati szinten jelentkezik, hanem egész termelési-ellátási láncolatokban, és az energia, valamint az ipari nyersanyagok mellett a mezőgazdasági alapanyagok - például a gabona - piacának működésében is zavarokat okozott, „szűk ellátási keresztmetszetek” kialakulásához vezetett, főleg a fejlődő országokban. A sokkhatásként jelentkező háborús eredetű költségemelkedés a termelői árak után a fogyasztói árakat is felhajtotta, a magas infláció pedig csökkentette a háztartások vásárlóerejét, és visszaveti a fogyasztási cikkek keresletét.

Az ukrán gazdaság hatalmas veszteségeket szenvedett el a teljes körű orosz háború első hónapjaiban. A GDP több mint 45%-kal zuhant márciusban és áprilisban a teljes körű orosz invázió miatt. A háború Ukrajna területének 40%-án a gazdaság szinte teljes leállításához vezetett. Miután az orosz hadsereget kiszorították az északi régiókból, a gazdaság fokozatosan fellendülésnek indult. Becsléseink szerint némileg javultak a GDP visszaesésének mutatói: éves szinten 30-35 százalékos lehet a termelés visszaesése. A további helyreállítás lehetősége azonban korlátozott.

Az infláció augusztusban 23,8%-ra gyorsult éves szinten a 2021-es 10%-ról. A belföldi fogyasztói kereslet a csökkenő reáljüvedelmek miatt továbbra is visszafogott, így az infláció fő mozgatórugói egyelőre a kínálati oldal.

Az Ukrán Nemzeti Bank (NBU) és a kormány olyan intézkedéseket hoz, amelyek lehetővé teszik az összes inflációt elősegítő tényező egyidejű hatásának elkerülését, hogy az infláció ne kerüljön ki az ellenőrzés alól. A hosszabb ideig tartó magas inflációs forgatókönyvet részesítik előnyben, mint a rendkívül magas infláció rövidebb időszakát. Az árnövekedést visszafogó legfontosabb tényezők a belföldi kereslet visszaesése, valamint a nehézkes kivitelű gabona és olajos magvak jelentős hazai kínálata [16].

A folyó fizetési mérleg és a pénzügyi mérleg teljes egyenlege a háború kezdete óta mély deficitben van, és ezért jelentős nyomást gyakorolt az NBU devizatartalékaira. Február óta az NBU politikája az, hogy a bankközi piacon a deviza iránti túlzott keresletet a tartalékok fix árfolyamon történő eladásával ellensúlyozza. Március-július folyamán az NBU mintegy 12 milliárd dollárt adott el, tartalékai pedig 19%-kal 22,4 milliárd dollárra csökkentek.

A tartalékok csökkenésének lassítása érdekében az NBU-nak a hrvnyia dollárral szembeni 20%-os gyengítéséhez kellett folyamodnia (a dollár 25%-kal erősödött). Az NBU úgy döntött, hogy nem tér át a rugalmas árfolyamrendszerre, azzal érvelve, hogy a fix árfolyamnak számos előnye van, ami alapot jelent a gazdaság számára egy olyan időszakban, amikor más makrogazdasági mutatók rendkívül változóak.

1. Táblázat: Az ukrán költségvetés finanszírozása 2022-ben.

Mutatók	2021	2022	2023*
Költségvetési deficit (segélyek nélkül), milliárd \$	5,41	33,21	31,05
Hitelek, milliárd \$	4,77	27,50	25,00
GDP, milliárd \$	199,77	160,50	161,30
GDP-arányos költségvetési hiány (segélyek nélkül), %	2,71%	20,69%	19,25%
GDP-arányos költségvetési hiány, %	5,10%	37,83%	34,75%
Államadósság, milliárd \$	97,95	111,34	133,93
GDP-arányos államadósság, %	49,03%	69,37%	83,03%

Forrás: Saját szerkesztés az Ukrán Nemzeti Bank adatai alapján (* prognózis) [16].

Az ország helyzetéhez kapcsolódó gazdasági válság a költségvetés adóbevételeinek jelentős csökkenéséhez vezetett. 2022 első félévében a magas infláció ellenére 12%-kal csökkentek. Mára azonban határozott jelek mutatkoznak arra, hogy a helyzet jelentősen javult július óta, miután a háború első heteiben bevezetett adókedvezményeket megszüntették.

A gazdaság továbbra is működik, de a következő néhány évben jelentős kihívásokkal kell szembenéznie. A fizikai javak és a humán tőke elvesztése a nehéz biztonsági helyzettel együtt azt jelenti, hogy a GDP fellendülése nagyon lassú lesz (legfeljebb az alacsony bázis miatt várható technikai fellendülés). Az infláció a vártan megfelelően gyorsult, de nem ment ki az ellenőrzés alól.

3. Kárpátaljai kistérségek összehasonlító elemzése a háborús hatások összefüggésében

Bármilyen térség életképessége azon múlik, hogy az ott élő emberek látnak-e perspektívát a területben, saját családjuk jövőképe egybe esik-e a térség potenciáljával. Ezért kutatást végeztem arra vonatkozóan, hogy a három határmenti kistérség lakossága a települések helyzetéről, jövőképeről, s ezen belül az agrárium szerepéről.

A kistérségek bemutatásának logikája nem a terület nagysága, gazdasági életképessége alapján történt, hanem a kutatás kronológiája mentén, illetve a szerző helyi kötődése, lakhelye alapján. Az alábbi elemzés három időpontban készült, de ami fontos, hogy ez a három időpont

jelentős országos és geopolitikai változások időszakait írja le. A kaszonyi kistérség esetében a kutatás 2021 nyarán történt, tehát pandémia időszakában, viszont még a háború előtt. A tiszaujlaki kutatás már 2022-ben zajlott, amikor a helyi lakosság háború első hónapait szenvedték el. A beregszászi kistérségben pedig 2023 szeptemberében valósult meg a felmérés, ami már másfél évvel a háború kitörése után történt.

Röviden vizsgáljuk meg, hogy mik az egyes közigazgatási egységek főbb paraméterei.

2. Táblázat: A kistérségek összehasonlítása a népszámlálási adatok, és közigazgatási reform tükrében.

Kistérség	Települések száma	Lakosság	Terület (km ²)	Népsűrűség (fő/km ²)	A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
Beregszászi	18	44381	259	171,4	78,4
Tiszaujlaki	11	14836	139	106,7	60,5
Kaszonyi	8	7772	98,4	79,0	85
Összesen	37	66989	496,4	134,9	-

Forrás: Saját szerkesztés [6] alapján.

Látható, hogy a Beregszászi Kistérség minden tekintetben a legnagyobb, 18 település tartozik hozzá és csak itt van városi jellegű a kistérségen belül. Lakossága a háború előtt több, mint 44 ezer fő volt, kiterjedése is nagyobb, de a népsűrűség is a másik két kistérséghez képest. A magyarság becsült aránya a 2001-es népszámláláskor még 78 % volt a kistérség magyar falvaival együtt. Beregszász városnak ekkor még épp több, mint a fele vallotta magát magyarnak. Azóta sajnos ezek a számok jelentősen csökkentek.

A Tiszaujlaki Kistérség a második legnépesebb közigazgatási egység a vizsgált területek összehasonlításában. 11 település tartozik hozzá, s maga Tiszaujlak pedig nagyközség státusszal bír. A falvak átlagos magyarság aránya már 2001-ben is itt volt a legalacsonyabb, de még többségben magyar ajkúak éltek itt ekkor.

A Kaszonyi Kistérség a legkisebb, csak 8 településből áll, s nincs nagyközség, városi rangú település ezek között. Viszont itt a legmagasabb a magyarság aránya (egy kisebb falut – Kastanovo – leszámítva mindenhol 90 % körüli arányban voltak a magyarok a legutóbbi népszámláláskor).

Összefoglalva megállapítható, hogy a kutatási alapul szolgáló három határmenti magyar többségű kistérségben összesen 37 kisebb-nagyobb település található, összesen közel 67 ezer lakossal (2001-ben), továbbá közel 500 km²-en fekszik el a kijelölt térségek. Most pedig vizsgáljuk meg közelebbről a három kistérséget. A bemutatás logikai sorrendje a kérdőíves kutatás kronológiájával egyezik meg, tehát először a kaszonyi térséget, majd az tiszaujlakit, végül a beregszászit mutatjuk be.

3.1. Vizsgálati anyag és módszer

A kutatás főleg módszertani jellegű, primer adatok begyűjtésére és annak analizálására épül súlyában nagyobb arányban kvantitatív, kisebb arányban kvalitatív módon.

A megvalósítás mindhárom esetben online módon történt mégpedig úgy, hogy vagy személyes, vagy egy bevont kutató, illetve a Kárpátaljai Fiatal Magyar Vállalkozók Szövetsége hivatalos oldalát használva tettük közzé magyar és ukrán nyelven.

Az elérés növelése érdekében felkerestem a kistérségi önkormányzati vezetőséget, hogy saját csatornáikon is terjesszék, így meg lett osztva a képviselőkkel, előjárókkal, akik szintén közzé tették a kérdőív leírását és linkjét. Valamint, a Facebook közösségi oldal fizetett hirdetései szolgáltatását használva az adott kistérségekre koncentrálva egy hónapig fizetett hirdetésként is megosztottuk minden potenciális célcsoportra nézve (nemtől, kortól, nemzetiségtől függetlenül).

A továbbiakban először vizsgáljuk meg táblázatban összefoglalva kistérségi bontásban a főbb adatokat a kérdőíves kutatás mintájára nézve (3. táblázat).

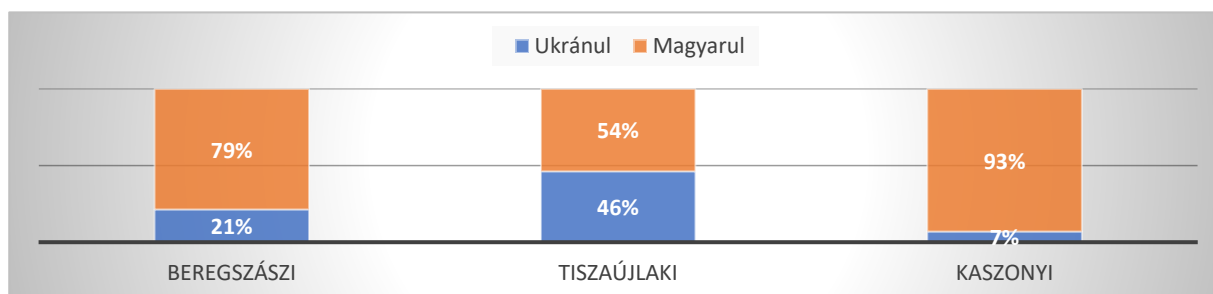
Először is fontos megjegyezni, hogy amint az adatokból látható, a minta nagysága reflexív módú, tehát sem módszerét, sem számát tekintve nem nevezhető reprezentatívnak. Viszont elégséges számú ahhoz, hogy megfelelő lényegi következtetéseket vonjunk le belőle.

3. Táblázat: A minta főbb paraméterei a három kistérségben (összesen, nemek szerint és kor szerinti csoportosítás).

Kistérség	Teljes minta	Ebből: nemek szerint		Ebből: kor szerint			
		Férfiak	Nők	20 alatt	21-40 között	41-60 között	61-80 között
Beregszászi	75	27	48	12	38	19	6
Tiszaújfalvi	132	47	85	10	71	44	8
Kaszonyi	129	45	84	11	78	39	3
Összesen	336	119	217	33	187	102	17

Forrás: Saját szerkesztés (kérdőíves kutatások).

A legtöbben a Tiszaújfalvi Kistérségben töltötték ki a kérdőívet, majd a kaszonyiban és végül a beregszásziban a legkevesebben. A beregszászi alacsony arány mögött két fő tényezőt látunk megbújni: 1) az első és legfontosabb, hogy a lakossági kedv jelentős mélyponton van, igen nehéz volt direkt megszólításban is felkérni lakossokat, hogy töltsék ki a kérdőívet 2023 őszén, míg a korábbi időszakban ez sokkal könnyebben, szinte automatikusan működött; 2) a Tiszaújfalvi Kistérség esetében a lakosság ukrán arányához képest jóval magasabb arányban sikerült ukrán ajkúakkal is kitölteni. Ez a beregszászi esetében nem volt olyan sikeres, valamint a kaszonyi esetében a lakosságban is jóval alacsonyabb az ukrán ajkúak aránya (2. ábra).

2. ábra: Ukrán-magyar kitöltők aránya a három kistérség mintájában. Forrás: Saját szerkesztés (kérdőíves kutatások).

Az online kitöltött kérdőívekből Excel adatbázis készült, melyet SPSS statisztikai elemző szoftver segítségével dolgoztam fel. Az adatokból gyakorisági táblákat (Frequencies) és keresztábrákat (crosstable) készítettem, valamint átlagok, szóródási viszonyszámok segítségével értékeltem. A diagramok az Excel diagramszerkesztő segítségével készültek.

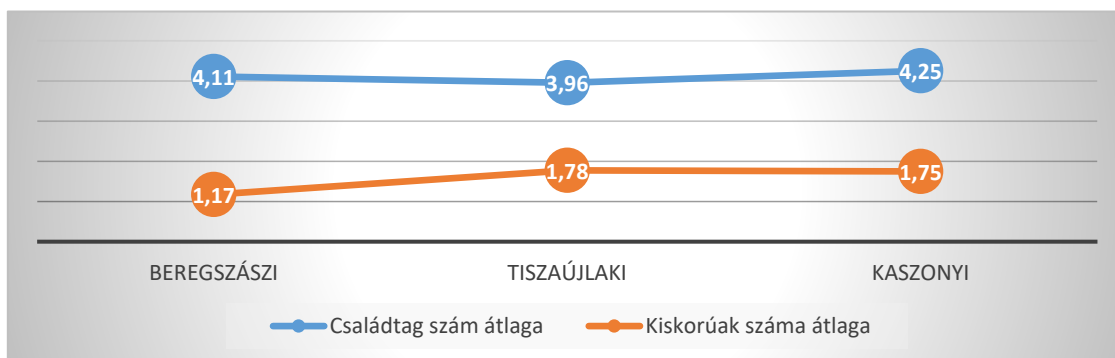
3.2. Társadalmi hatások értékelése

A társadalmi indikátorok bemutatása elsősorban azt a célt szolgálja, hogy a minták alapján ismerjük meg a három kistérség sajátosságait. Ezek a számok, mivel a teljes reprezentativitást nem sikerült elérni a kistérségek vonatkozásában, ezért főleg iránymutatónak számom a további gazdasági és településfejlesztési vélemények jobb megértéséhez, viszonyításához.

A kitöltők aránya nemek vonatkozásában együtt mozog a három térségben. Mindenütt közel 2/3 arányban töltötték ki a nők és átlagosan olyan 35 %-ban a férfiak.

Korcsoporti megoszlás szempontjából szintén nincsenek nagy eltérések a kistérségek között. Mindenhol a 20-40 éves korosztály töltötte ki a legnagyobb arányban a kérdőívet, viszont a Beregszászi Kistérségben viszonylag magasabb a 20 éves kor alattiak válaszolók száma. Ebben a kistérségben az átlagéletkor 35 év, a tiszaújfalviban 37,5 év, míg a kaszonyiban 35,2 év.

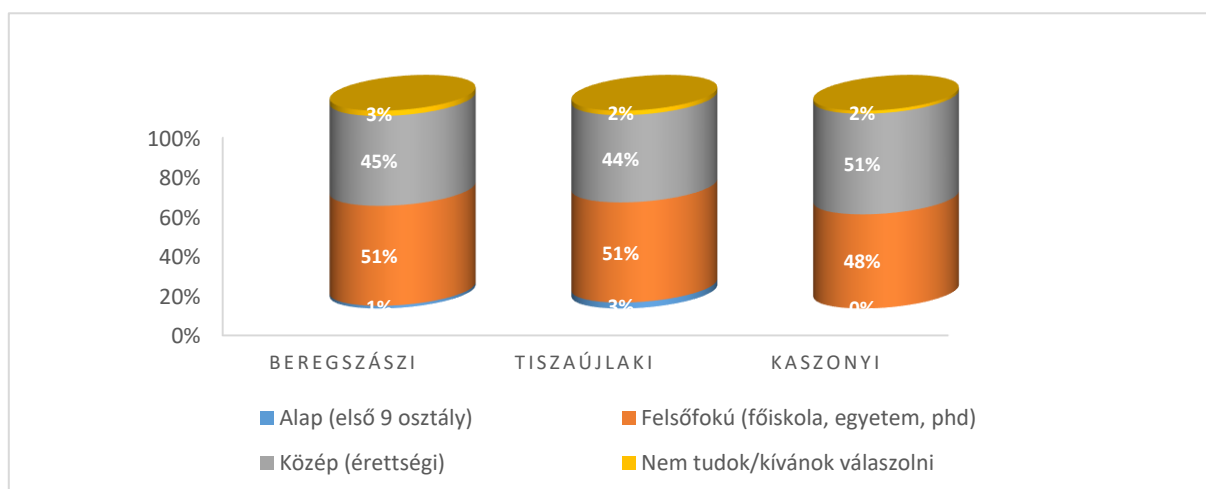
Családi állapot szempontjából minden kistérségben jellemzően magas arányban (60-70 %) voltak a házások, viszont a kaszonyi esetében volt a legmagasabb az arány (70,6 %). A családi vonatkozású kérdések között vizsgáltuk azt is, hogy hány személyű családokban élnek, valamint ezek közül mennyi a kiskorúak száma, aránya.

3. ábra: A családtagok és azon belül a kiskorúak számának átlaga a három kistérség vonatkozásában. Forrás: Saját szerkesztés (kérdőíves kutatások).

Látható, hogy a kitöltők átlagosan 4 fős családokban élnek, bár mutat némi szórás a három kistérség, viszont ezt a statisztikai hibahatáron belülnek értékelem. A kiskorúak száma is 1,2-1,8 fő között mozog, ami szintén leképezi a lokális, regionális, országos és makrorégiós adatok tendenciáit.

A társadalmi jellegű kérdések között vizsgáltuk még az iskolai végzettséget. Itt némiképp felülreprezentált a közép- és főleg a felsőfokú végzettségűek aránya (együtt a kettő 95 % fölött van mindhárom mintában).

4. ábra: Iskolai végzettség megoszlása a három kistérség vonatkozásában. Forrás: Saját szerkesztés (kérdőíves kutatások).

A felülreprezentálás két okból lehetséges: 1) egyrészt Kárpátalján igen alacsony azoknak az aránya a teljes társadalmat vizsgálva is, akik legalább középfokú végzettséggel nem rendelkeznek; 2) a megkérdezés folyamatában általában jellemzőbb, hogy a magasabb szinten kvalifikált személyek kezdik el és fejezik is be az ilyen önkéntes jellegű felmérést. Viszont ez nem jelent problémát, mert a kutatás eredményességét növeli, ha a jövőkép, stratégia alkotás szempontjából nagyobb arányban vannak a felsőfokú végzettségűek.

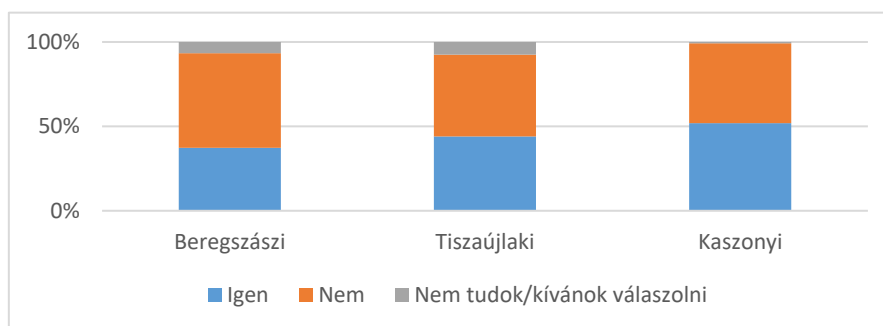
A társadalmi jellegű indikátorok alapján összefoglaló jelleggel megállapítható, hogy a válaszadók főleg családostól (2/3) és férfiak (1/3), akik átlagosan 4 fős családokban élnek és átlagosan egy, vagy két kiskorút nevelnek. Vélhetően több generációs családok is vannak többen, de ez a válaszokból nem tükröződik (főleg a szűk családot vették alapul). Fontos jellegzetesség, hogy magas a közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya.

3.3. Gazdasági hatások értékelése

Most pedig vizsgáljuk meg az egyes kistérségek válaszadói esetében, hogy milyen saját, illetve közösségi gazdasági erővel rendelkeznek. Sajnos az utóbbi évek viszontagságai jelentősen rányomta a bélyegét a Kárpátalján élők jövedelmi helyzetére. Vizsgáljuk meg, hogy mit tükröznek a válaszok.

A társadalmi indikátorok között vizsgáltuk a családok átlagos létszámát (4 fő), valamint azon belül a kiskorúak számát. Ennek komplementereként kellett, hogy megjelenjen a családban kereső tevékenységet végzők átlagos száma is. Ennek értéke 1,84 és 1,95 között szóródik, viszont nincs szignifikáns eltérés az adatokban a három kistérség vonatkozásában. Ebből – egyéb tényezők, mint a kistérségek fejlettségbeli különbsége – azt az elsődleges következtetést is le tudjuk vonni, hogy a különböző időszakokban vizsgált lakossági minták nem mutatnak szignifikáns különbséget a három kistérség esetében. Tehát, kvázi ezt az indikátort nem befolyásolta negatívan a háborús helyzet (a beregszászi és kaszonyi érték szinte egyforma). E mögött az is lehetséges, hogy akik itthon maradtak, jellemzően stabil munkahelyekkel rendelkeztek, ami vélhetően közrejátszott abban, hogy nem költöztek el a háború kitörése után.

Viszont jelentősebb eltérés van a kistérségek között olyan összehasonlításban, hogy mennyien vállalnak külföldön munkát a családtagok között.

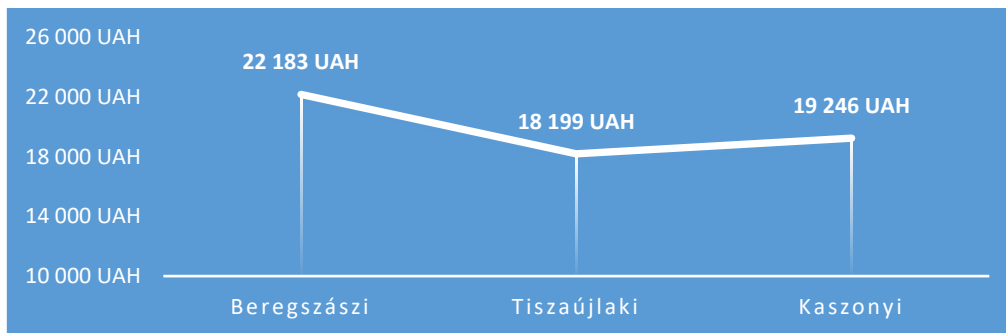
5. ábra: Jellemző, hogy Ön, vagy családja bármely tagja tartósan külföldi munkát vállalt az elmúlt években? (A három kistérség vonatkozásában.)

Forrás: Saját szerkesztés (kérdőíves kutatások).

Az eredmények azt mutatják, hogy a háború előtti kaszonyi minta esetében a legmagasabb azoknak az aránya, akik azt jelölték be, hogy igen. Vélhetően az ingázás lehetőségének csökkenése okozhat némi visszaesést ebben a mutatóban.

Ez a tendencia jelentősen csökkenti a kárpátaljai magyarság jövedelmi helyzetét, mert vagy bevállalják azok a családok, hogy huzamosabb ideig külön élnek a családtagok és így az egyik fél (főleg a férfi) külföldön keresi meg a jövedelmét, vagy családgyesítés céljából elköltöznek (ezek a személyek nem válaszoltak, csak az itthon élők). Tehát ez a jövedelem csökkenéshez vezethetett a kárpátaljai családokban.

A jövedelmi helyzetet is mértük mind a három kistérségben. Ezt olyan formában tettük, hogy 5000 UAH alatti és 50 000 UAH fölötti sávokban (7 sáv) tudták elhelyezni magukat (hózzávetőlegesen ez 50 ezer HUF-500 ezer HUF). Fontos tudni az adatok vizsgálata előtt, hogy 1) az ilyen jellegű kérdések esetében általában lefelé torzítanak az értékek; 2) a három vizsgált időszak között jelentős inflációs hatás volt érezhető (bár ez a béreket még nem érintette olyan mértékben). A gyakorisági sorokból átlagokat képezve az alábbi ábra szemlélteti a három kistérség átlagos családi jövedelmét.

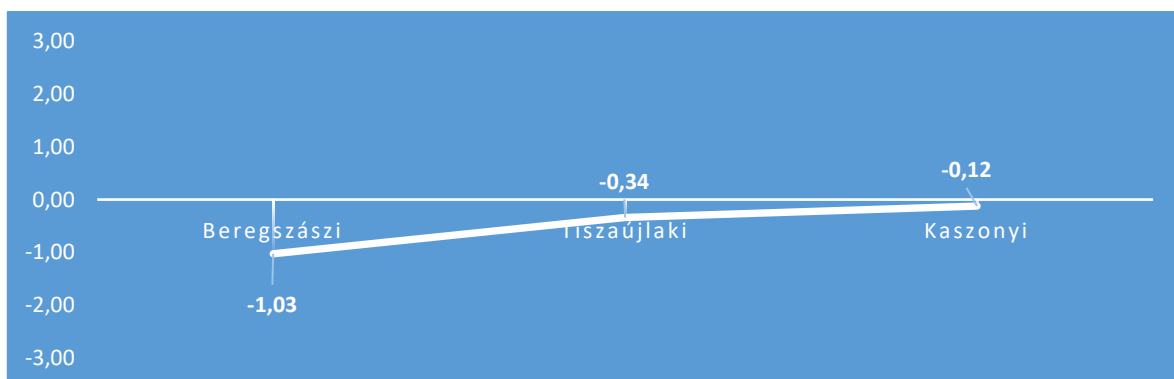
6. ábra: A becsült havi átlagjövedelem a három kistérség vonatkozásában.
 Forrás: Saját szerkesztés (kérdőíves kutatások).

A minta alapján nem meglepő, hogy a városi kistérség, Beregszász esetében a legmagasabb az átlagos családi havi jövedelemszint, ugyanis a kitöltők 40 %-a városban él, valamint a kistérség falvai is közel vannak ahhoz, hogy az itteni ipari, szolgáltatói szféra vonzásában kapjon munkahelyet. A másik két kistérség viszont falusi jellegű (minden település falunak számít), azonban a tiszaujlaki közel van Nagyszőlőshöz, s a kaszonyival közel egyforma távolságra van Beregszász városától.

Vizsgáltuk a legfontosabb megállapítás az eredményekből, hogy sajnos mindhárom kistérség esetében igen alacsony az érték: a három minta együttes átlaga 19 481 UAH (kb. 200 ezer HUF), aminél a legalacsonyabb az újlaki, majd következik a kaszonyi és végül a legmagasabb beregszászi. Viszont a torzító tényezők miatt az eltérések nagyságrendjei statisztikailag nem igazoltak.

Vizsgáltuk azt is, hogy a jövedelmi helyzetet mennyire befolyásolja a szezonális. Az eredményt vizsgálva meglepő, hogy a legnagyobb arányban a beregszászi kistérség esetében lett igenlő válasz (50 %), hasonló a kaszonyi is (48 %), viszont jóval kevesebb az újlaki (40 %). Tehát a kistérségek vonatkozásában nem meghatározó, hogy kisváros van az egyik esetben, mindenhol meghatározó a szezonális (azon belül is a nyári évszak dominál), ami arra enged következtetni, hogy vagy a mezőgazdaság, vagy a turizmus jelent bevételforrást. Mivel a három kistérségből kettőnél termálvizes komplexumok vannak, s jelentős számú turista fordul meg mint Kaszonyban, mint Beregszászban, így igazából adódik a válasz, hogy főleg a turisztikai vonzerővel van összekapcsolva ennek a válasznak az eredménye.

A jövedelmi helyzettel összefüggésben vizsgáltuk a változás dinamikáját is. Arra kerestük a választ, hogy hogyan változott a megkérdezettek vagyoni, jövedelmi helyzete az elmúlt öt évben. Erre, akik érdemben válaszoltak az alábbi lehetőségek közül választhattak (zárójelben a Likert-skála szerinti szám-páros látható): „Nagyon romlott a helyzetünk” (-5), „Kicsit romlott” (-3), „Nem változott” (0), „Javult” (+3), Jelentősen javult (+5). Minden kistérség esetében a válaszok megoszlása alapján megvizsgáltuk az indexek átlagát, s az alábbi ábrán látható három értéket kaptuk.

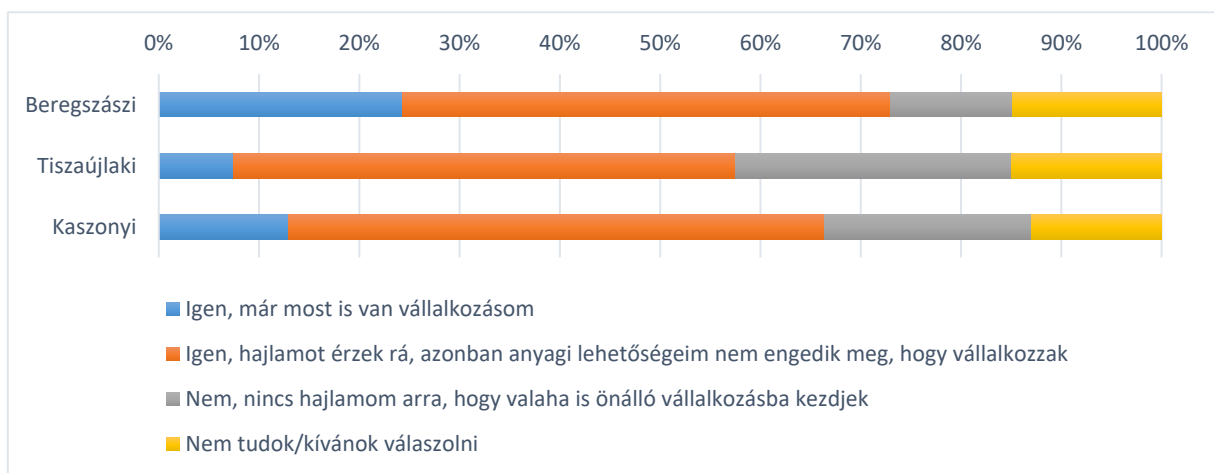

7. ábra: A vagyoni, jövedelmi helyzet változásának indexált átlaga a három kistérségben az elmúlt 5 év viszonylatában. Forrás: Saját szerkesztés (kérdőíves kutatások).

Látható, hogy mind a három kistérségi mintában sajnos az indexek negatív tartományban vannak, tehát nemhogy fejlődés, vagy stagnálás, hanem visszaesés tapasztalható a lakosság vagyoni, jövedelmi helyzetében az elmúlt 5 évben.

Ami elsőre meglepő lehet, hogy a beregszászi kistérségben a legdrasztikusabb a visszaesést érzékelők mértéke. E mögött viszont egyértelműen a háború elhúzódásának a hatásait véljük felfedezni. Kaszonyi felmérés esetében a covid után voltunk, de még nem volt háború. Az újlaki felmérésnél a háború első hónapjait éltük meg, amikor is már volt egyfajta sokkhatás, de nem még remélték az emberek, hogy hamar véget fog érni. A beregszászi kistérség lakosai, viszont 2023 szeptemberében már egy depresszívebb állapotot érezkelhettek.

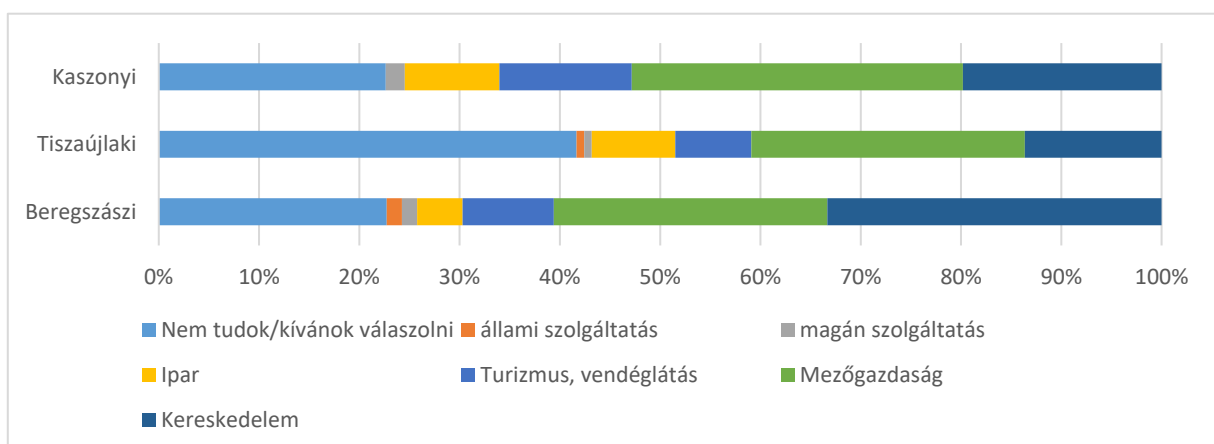
A lakosság gazdasági erejét mutatja a vállalkozói hajlandóság mutatója is. Ezért megkérdeztük, hogy a kérdőívet kitöltő, vagy családjának bármely felnőtt tagja érez-e hajlamot, anyagi lehetőséget arra, hogy most vagy a jövőben valamilyen vállalkozásba kezdjen.

8. ábra: Ön, vagy családjának bármely felnőtt tagja érez-e hajlamot, anyagi lehetőséget arra, hogy most vagy a jövőben valamilyen vállalkozásba kezdjen? (három kistérségben).
Forrás: Saját szerkesztés (kérdőíves kutatások).

Nem meglepő, hogy a Beregszászi Kistérség, azaz a város esetében a legmagasabb azok aránya, akik már jelenleg is vállalkoznak. Mindenhol a legtöbbnek vannak azok, akik hajlamot éreznek, de nincs meg a megfelelő anyagi háttér.

A vállalkozói hajlandóságot mutatók esetében vizsgáltuk a szektorális irányultságot is.

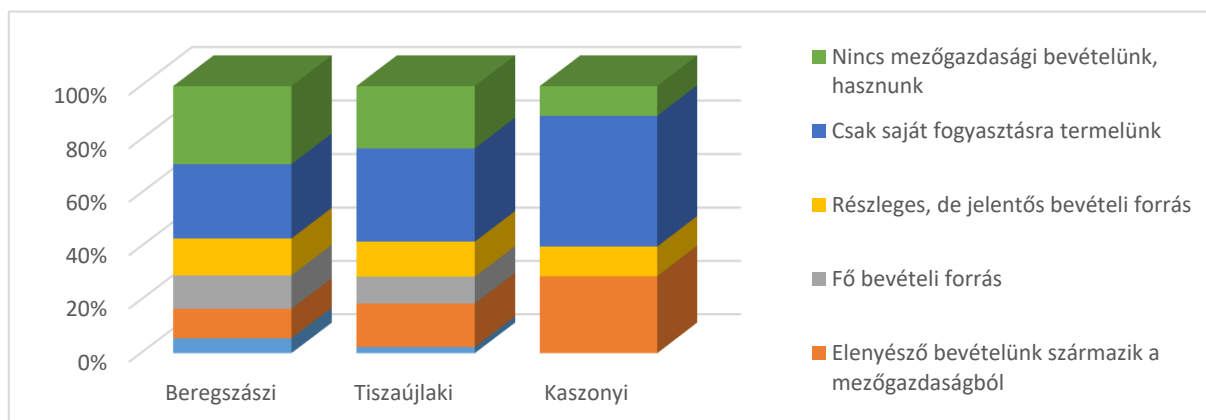

9. ábra: Vállalkozói hajlandóságot mutatók ágazatok szerinti vállalkozói szimpátiájuk a három kistérség viszonylatában. Forrás: Saját szerkesztés (kérdőíves kutatások).

A diagramon látható, hogy a Beregszászi Kistérségben a legnagyobb a kereskedelem aránya, ezt a kaszonyi követi. Turizmus is értelemszerűen ebben a két kistérségben kapta a legtöbb

szavazatot. Mezőgazdaság tekintetében egyformán magas arányok jöttek ki a három kistérségnél (35-46 % közötti). Az ipar egyik esetben sem jellemző irányultság, ugyanígy az állami-, vagy magánszolgáltatás is alacsony értéket kapott. Tehát megállapítható, hogy a mindenütt a kereskedelem és a mezőgazdaság jelenti a domináns vállalkozói ágazati irányt, Beregszász és Kaszonyi esetében még megjelenik a turizmus, vendéglátás is.

A mezőgazdaság súlyánál fogva külön elemzést végeztem. A kutatás folyamán vizsgáltuk, hogy a család jövedelmében mennyire jelentős tényező a mezőgazdasági aktivitás. Ugyanis tudjuk, hogy Kárpátalján, főleg falvakban, de kisvárosokban is foglalkoznak kertészkedéssel, mezőgazdasággal, ami hatással van a családi költségvetésre (minimum annyiban, hogy csökkenek az élelmiszerkiadások, de sokaknál részleges, vagy jelentős bevételt is jelent).

10. ábra: Az Ön családja jövedelmében mennyire jelentős tényező a mezőgazdasági bevétel? (három kistérség esetében). Forrás: Saját szerkesztés (kérdőíves kutatások).

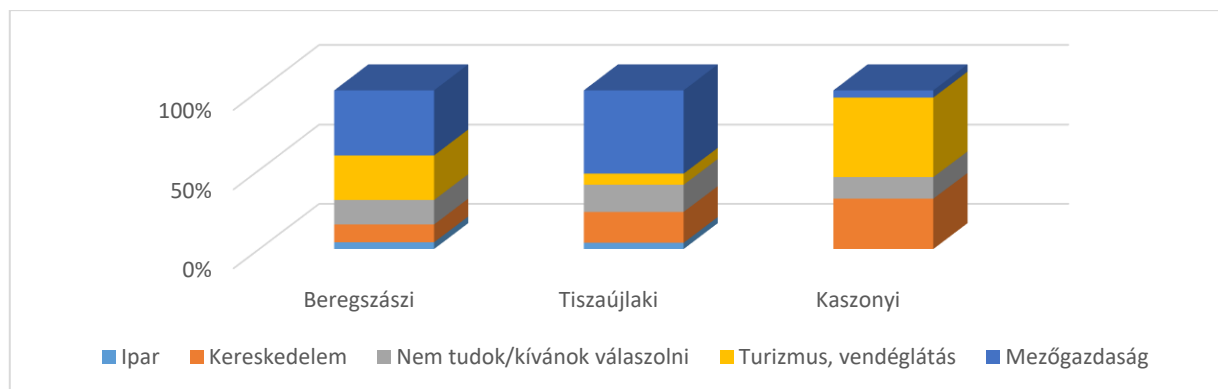
A Beregszászi Kistérség esetében a legmagasabb azoknak az aránya, akiknél egyáltalán nincs mezőgazdasági bevételük. Újlakiak esetében is viszonylag magas ezeknek az aránya, viszont a Kaszonyi Kistérségnél igen elenyésző számban jelölték meg ezt az opciót. Az utóbbi esetben viszont a legtöbben azt választották, hogy csak saját fogyasztásra termelnek, ami azt jelenti, hogy a család jövedelméhez közvetlenül nem tesz hozzá a mezőgazdasági tevékenység, viszont hobbi kertészet, növénytermesztés és állattartás jelen van.

Részleges, de jelentős igen csekély számban jellemző, ugyanígy fő bevételi forrás sem magas (beregszásziaknál a legmagasabb, Tiszaújlak esetében is van, de Kaszonynál senki nem jelölte be ezt a lehetőséget). Ellenben a kaszonyi kistérségiek esetében elenyésző bevétel jelentkezik a mezőgazdaságból.

3.4. Jövőkép vizsgálat a háború előtt és kitörés utáni pillanatokban

A kistérségi lakosok véleményfeltáró kérdőívének harmadik egységében mindhárom térség esetében a település, vagy településcsoport jövőképével kapcsolatos indikátorokat vizsgáltam.

Első körben, maradvány a gazdasági ágazatoknál, azt vizsgáltam, hogy melyik ágazatban látja legerősebbnek a saját községét.

11. ábra: Melyik ágazatban látja legerősebbnek a saját közösségét? (három kistérség esetében).
 Forrás: Saját szerkesztés (kérdőíves kutatások).

Az összehasonlítás ebben a kérdéskörben szignifikáns eltérést mutat a kistérségek között. Míg a beregszászi és tiszaújlaki térség esetében domináns, a válaszadók több, mint 50 %-a mezőgazdaságra tette a voksát, addig ez elenyésző Kaszonyi Kistérség esetében (csupán 5 %). Ez számottevő különbség a térség korábbi időszakban jellemző mezőgazdasági jellege okán. Viszont, abból kifolyólag, hogy Kárpátalja legnagyobb termálfüves komplexuma található meg ebben a térségben, adódik, hogy Kaszonynál a turizmus kapta a legtöbb választ (50 %), Beregszásznál is a városi termáladottságok kapcsán nem meglepő a 28 %-os arány a turizmus vonatkozásában, míg az újlaki térség esetében ez csupán 7 %. A Beregszászi Kistérség esetében jellemzően a turisztikai attrakciók főleg a városban található, míg a környező települések nem látják ilyen szinten ennek a jótékony hatását (kivéve Makkosjánosit). A Kaszonyi Kistérségnél viszont több településen is jellemző a falusi vendéglátó helyek megléte (főleg Zápszonyban, Kaszonyban, valamint némileg Somban).

Azt is vizsgáltam, hogy a jelenlegi helyzethez képest milyen ágazatokat kellene fejleszteni a jövőben a három kistérség vonatkozásában.

A kaszonyi esetében látható, hogy azt az ágazatot jelölték a legtöbben, amit az előző válaszban a leggyengébbnek vélték, ez az ipar. A turizmust és a mezőgazdaságot is minden 5. válaszadó megjelölte, mint fejlesztendő ágazat. Elenyésző a kereskedelmet jelölők aránya.

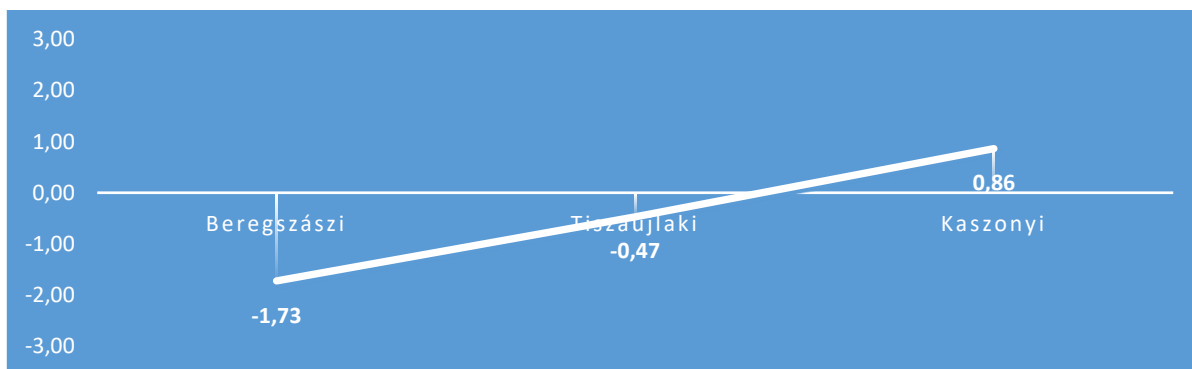
Az újlaki esetében a legtöbben a mezőgazdaságot jelölték meg, majd a turizmus, vendéglátást, az ipar itt ellentétes tendenciát mutat (előző kérdésben a legfejlettebbnek gondolták, logikus, hogy a fejlesztés szempontjából nem ezt választották a legtöbben). A kereskedelmi itt is a legkisebb, viszont a többi kistérség összehasonlításában ennél a térségnél a legnagyobb.

A beregszásziak esetében a három fontos ágazat (ipar-turizmus-mezőgazdaság) egyforma arányban van, itt is a legkevésbé a kereskedelmet jelölték meg.

A következő, a kutatás szempontjából igen fontos kérdés a kistérség elmúlt időszakának fejlődését vizsgálta. A válaszadók mindhárom mintában egységesen a következő válaszlehetőségek közül dönthettek abban a kérdésben, hogy „*Ön szerint a saját települése gazdasági helyzete hogyan változott az elmúlt öt évben?*”: a) Nagymértékben javult (+5); b) Kismértékben javult (+3); c) Nem változott, stagnált (0); d) Kismértékben romlott (-3); e) Nagymértékben romlott (-5).

A minták közötti fontos különbség viszont az, hogy a kaszonyi térség lakói a háború előtt, az újlaki térségbeliek a háború után nem sokkal, a beregszásziak és környékiek pedig az elhúzódo háború második évének az őszi időszakában válaszoltak. Az eredmények, véleményem szerint nem csak az adott kistérség jövőképét, de a háborús állapot lélektani hatását is tükrözi.

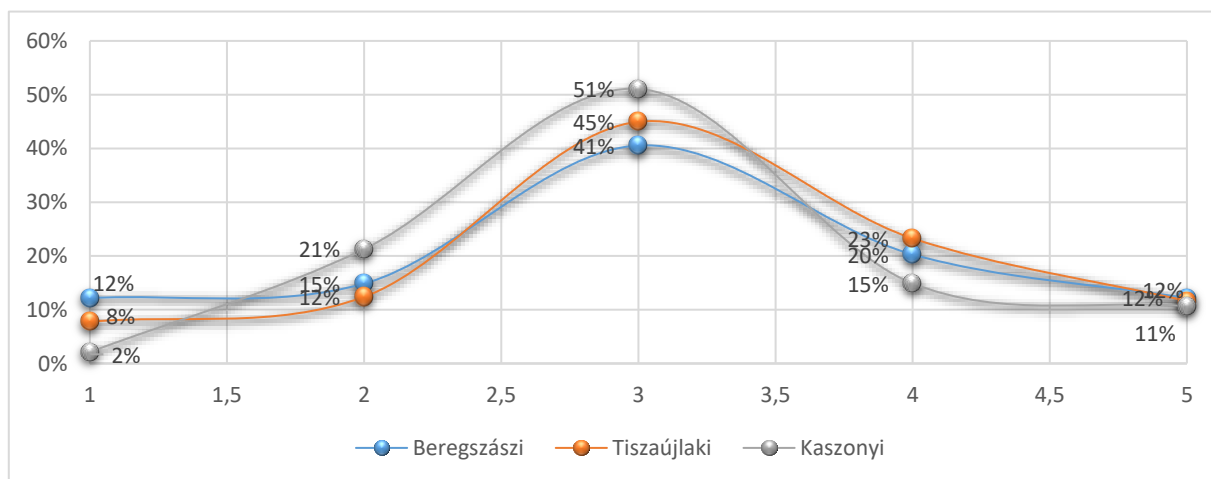
Amennyiben a mutató pozitív tartományban van, akkor a lakosság fejlődést, ha nulla, stagnálást, ha mínusz, akkor romlást érzékelt az elmúlt 5 évben.

12. ábra: A három kistérség fejlődési indexe (-5+5-ös skálán vizsgálva 2021-2023 közötti időszakban). Forrás: Saját szerkesztés (kérdőíves kutatások).

Az eredmények alapján látható, hogy csak a háború előtti kaszonyi kistérségi minta esetében van az index pozitív tartományban (0,86). Tehát ekkor a lakosság még úgy vélte, hogy az elmúlt években fejlődést tapasztalt. A Tiszaújlak környéki lakosság viszont már romlást érzékelt, bár még a mutató közel volt a nullához, tehát a stagnáláshoz. Viszont az elhúzódó háborús időszakban megkérdőzött beregszászi térségek már igen jelentős visszaesést tapasztaltak (index: -1,73).

Vizsgáltam a lakosság véleményét a kistérség jövőképevel kapcsolatban is. Módszerként tekintve a Likert-skálát használtam, melynek értelmében a válaszadók 1-es sikertelen, az 5-ös pedig sikeres jelölést kapott. A három kistérség mintájának %-os megoszlását az alábbi ábra szemlélteti.

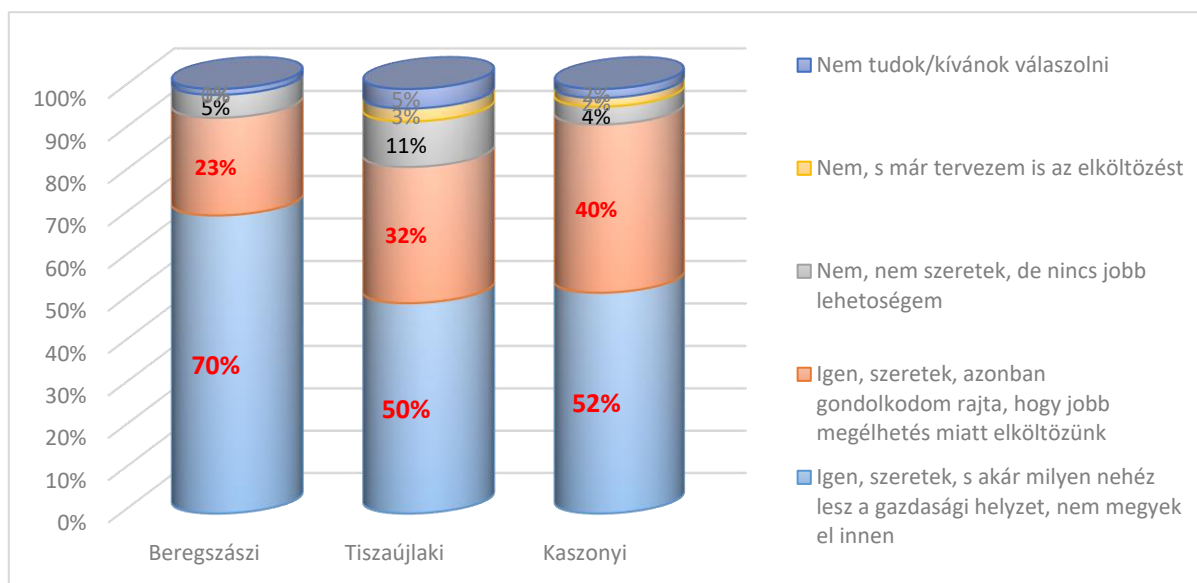
13. ábra: Milyenek látja a Kistérség jövőképét? (1=Sikertelen, 5=Sikeres) Forrás: Saját szerkesztés (kérdőíves kutatások).

Az ábrából kiolvasható, hogy mind a három kistérség esetében a többség stagnálást vár a saját térsége vonatkozásában. Némileg tudjuk árnyalni a kistérségek összehasonlítását a jövőkép vonatkozásában, amennyiben átlagoljuk a skála értékeket, aminek eredményeként bár nem jelentős, de némi eltérést mutat a három kistérség: a legmagasabb a tiszaújlaki (3,19), majd a kaszonyi (3,11), végül pedig a beregszászi kistérség (3,05).

Először is látható, hogy mind a három kistérség esetében a stagnálás fölötti tartományt mutatott, amit ha összevetünk az elmúlt 5 év értékelését bemutató indexszel az a benyomásunk lehet, hogy a válaszadók jobbat várnak a következő időszaktól, mint a mögöttünk lévő évek. Sajnos ezek az értékek nem szignifikánsan nagyok, ami azt mutatja, hogy igazán optimista jövőkép nincs sehol.

Másodszor, ha összehasonlítjuk a három térséget, látható, hogy tiszaújlaki a legmagasabb, ami annak ellenére lett első, hogy itt már a háborús időszakban lettek megkérdőzve a lakosok. Viszont a beregszászi a legalacsonyabb, ami beleillik abba trendbe, hogy a háborús helyzet elhúzódása rontotta a lakosok várakozásait nem csak saját helyzetük, de a kistérségük vonatkozásában is.

Végezetül megvizsgáltam a lakosság helyi kötődését olyan formában, hogy mennyire szeretnek az adott kistérségi településen élni, illetve e mellett, s ezzel összefüggésben mennyire elkötelezett a mellett, hogy az adott körülmények között továbbra is helyben maradjanak.

14. ábra: Ön szeret ezen a településen élni? (három kistérség esetében)

Forrás: Saját szerkesztés (kérdőíves kutatások).

A válaszok alapján látható, hogy annak ellenére, hogy a Beregszászi Kistérség esetében volt a legnegatívabb az értékelés az elmúlt évek vonatkozásában, illetve a jövőképtekintetében is, mégis az itt élők jelezték a legnagyobb arányban, hogy a körülmények ellenére sem költöznének el szülőföldjükről (70%). A másik két kistérség esetében is ez a kategória lett a legnagyobb. Véleményünk szerint az eredmények ebbe az irányba torzíthatnak, mivel jellemző, hogy a helyben maradás iránt elkötelezettek töltik ki nagyobb arányban az ilyen online kutatásokat, ennek ellenére úgy gondoljuk, hogy a válaszok mégis tükrözhetik a helyi magyarság helyben maradás melletti elkötelezettségét, ugyanis, akik sokan már eddig is megtették az elköltözés iránti lépéseket.

Összességében megállapítható, hogy a három kistérség mérvadó, de nem reprezentatív felmérése segítette megérteni a lakosság véleményét a térség, valamint saját családjuk helyzetével kapcsolatban. Látható nyoma van a háború hatásának, ugyanis a legutóbbi, beregszászi felmérés esetében romló helyzetképet mutattak az egyes átlagok és indexek, míg a háború előtti kaszoniyi kistérséges felmérésben, még valamelyest optimistább hangulat látszott.

4. Összefoglaló következtetések

A tanulmány alapján az ukrajnai konfliktus nagy hatással van Kárpátalja lakosságára. Az elemzés azt mutatja, hogy az előző években a helyi lakosság életminősége jelentősen romlott, és az emigráció száma fokozatosan növekszik. Fontos megjegyezni, hogy a mintaméret kicsi, és nem tekinthető reprezentatívnak, de az eredmények jól összegezik azokat az információkat, amelyek Kárpátalján az emberek életminőségét befolyásolják. A tanulmányból következik, hogy a válságkezelés megoldásához szükséges az infrastruktúra és a szociális támogatás erősítése annak érdekében, hogy az embereknek lehetőségük legyen otthonukban maradni, és fokozatosan javuljon az életminőségük. Ezen kívül a települések közötti együttműködést is fontos erősíteni a hatékony válságkezelés érdekében.

A kutatás eredményeként megállapítható, hogy az önkormányzati csoportosulások közötti eltérések nem csak a gazdasági erejük, demográfiai kereteik és egyéb társadalmi tényezők hatására áll fenn, hanem jelentős különbségek vannak annak függvényében is, hogy a háború előtt, közvetlenül a kitörése utána, vagy pedig másfél évvel később vizsgáltuk. Ebből az következik, hogy mérhető a társadalomban a háborús kimerülés mind gazdaságilag, mind lélektani, jövőbe vetett

remény vonatkozásában. Ezért lenne fontos, hogy minél hamarabb az újjáépítés lehetősége álljon fent a háború degradáló állapotához képest.

Irodalomjegyzék

1. Antonakakis, N., Gupta, R., Kollias, C., & Papadamou, S. (2017). Geopolitical risks and the oil-stock nexus over 1899–2016. *Finance Research Letters*, 23, 165–173.
2. Caldara, D., & Iacoviello, M. (2018). Measuring geopolitical risk. *The Fed - International Finance Discussion Papers CrossRef*
3. Csizmadia (2014). A TÁRSADALMI KONFLIKTUSOK KUTATÁSÁNAK ELMÉLETI MEGALAPOZÁSA. *Magyar Tudomány*, 11.
4. Grömling, Michael, 2023, Auswirkungen des Krieges in der Ukraine auf die Weltwirtschaft – IW-Schätzung der Größenordnungen, IW-Kurzbericht, Nr. 12, Köln
5. Hang, N. K., Trang, L. T., Huong, H. T., Huong, N. T., Kien, L., & Khoi, N. D. (2021). The Long-run Effects of War: A Literature Review.
6. Hodinka Antal Nyelvészeti kutatóközpont (2020): Decentralizáció Kárpátalján. Statisztikák: <https://hodinkaintezet.uz.ua/decentralizacio-karpataljan/>
7. International Monetary Fund (May 2022) “7 Debt Crisis in Russia: The Road from Default to Sustainability” Available Online: <https://www.elibrary.imf.org/view/books/071/06039-9781589062078-en/cho7.xml>
8. Jola-Sanchez, A. F., & Serpa, J. C. (2021). Inventory in times of war. *Management Science*, 67(10), 6457- 6479.
9. Kovács, K. – Tálás, P. (2020): A konfliktuselemzés módszertani iskoláiról. *Dialóg Campus*, Budapest, 2020.
10. Loftin, R., Lynch, R., & Calhoun, J. (2011). The Sourcing Canvas: A Strategic Approach to Sourcing Decisions. *Accelare Inc*, 13
11. Mitsas, S., Golitsis, P., & Khudoykulov, K. (2022). Investigating the impact of geopolitical risks on the commodity futures. *Cogent Economics & Finance*, 10(1), 2049477.
12. Pisani-Ferry, J. (2022). The economic policy consequences of the war. *Bruegel-Blogs*, NA. <https://link.gale.com/apps/doc/A696208490/AONE?u=anon~d68cdcf&sid=googleScholar&xid=42f9faa9>
13. Plakandaras, V., Gogas, P., & Papadimitriou, T. (2018). The effects of geopolitical uncertainty in forecasting financial markets: A machine learning approach. *Algorithms*, 12(1), 1–17. <https://doi.org/10.3390/ a12010001>
14. Sanderson, Stephen K. (2007): Conflict Sociology. In: Ritzer, George (ed.): *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. Blackwell, Oxford, 662–665.
15. Sears, Alan (2008): *A Good Book, In Theory: A Guide to Theoretical Thinking*. Higher Education University of Toronto Press, North York.
16. Ukrán Nemzeti Bank, <https://bank.gov.ua/>.
Letöltés dátuma: 2023. november 1.